

УДК 330.341

DOI: <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2025-1-2>

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТАРІЮ ОЦІНКИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА ЯК СКЛАДОВА ЗРОСТАННЯ ЙОГО ПОТЕНЦІАЛУ

В. І. КУЦИК

кандидат економічних наук, професор,
професор кафедри економіки;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8230-9436>

В. Р. ОЛЕНИЧ

здобувач наукового ступеня «доктор філософії»;

Р. А. КОЗАК

здобувач освітнього рівня «магістрант»,
Львівський торговельно-економічний університет

Анотація. У статті узагальнено інструментарій оцінки фінансово-економічного стану підприємства в контексті формування та розвитку його потенціалу. **Основною метою** проведеного дослідження є виокремлення характерних ознак та концептуальних підходів до вибору інструментарію оцінки фінансово-економічного стану підприємства в контексті зростання та розвитку його потенціалу. Дослідження у статті здійснено в наступній логічній послідовності: виокремлено методи оцінки фінансово-економічного стану підприємства, охарактеризовано інструментарій оцінки фінансово-економічного стану підприємства, визначено місце оцінки фінансово-економічного стану в «квадраті потенціалу» підприємства, здійснено побудову схематичної моделі стратегії розвитку потенціалу підприємства. **Методичним інструментарієм** проведеного дослідження стали методи аналізу та синтезу, графічний метод та метод моделювання. **Об'єктом дослідження** обрано інструментарій оцінки фінансово-економічного стану в контексті формування потенціалу підприємства.

Ключові слова: фінансово-економічний стан підприємства, інструментарій оцінки фінансово-економічного стану підприємства, квадрат потенціалів, потенціал підприємства.

Постановка проблеми в загальному вигляді та зв'язок із найважливішими науковими чи практичними завданнями. Складність розвитку економічних процесів у сучасній кризовій ситуації та інтенсивність середовища, в якому функціонують вітчизняні підприємства, зумовлюють посилення адаптаційних механізмів у процесі оцінки фінансово-економічних можливостей за різних умов. Сучасні підприємства в умовах жорсткої конкуренції та великого динамізму факторів зовнішнього середовища змушені шукати шляхи та інструменти підвищення ефективності управління своїм майном і капіталом через використання новітнього інструментарію оцінки їх фінансово-економічного стану.

Аналіз сучасних досліджень та публікацій. Окремі інструменти дослідження фінансово-економічного стану підприємств ґрунтовно розглянуті в працях таких авторів: І. Бержаніра, Л. Дорогань-Писаренко, О. Єгорової, С. Жукевича, М. Лучко, Р. Скриньковського, Ю. Тютюнника, С. Тютюнника, Ю. Цал-Цалко та ін.

Важливе місце в розробці проблематики фінансово-економічного потенціалу займають праці таких зарубіжних вчених як Р. Брейлі, Е. Брігама,

Д. Ван Хорн, Е. Холтрада, С. Мейерса, Л. Фішера, Р. Хогена.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є характеристика інструментарію оцінки фінансово-економічного стану підприємства в контексті забезпечення зростання його потенціалу. В процесі дослідження використано загально-наукові методи дослідження такі як аналіз та синтез (при формуванні стратегії потенціалу підприємства), метод порівняльного аналізу (при дослідженні інструментарію оцінки фінансово-економічного стану підприємства), метод моделювання тощо.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Фінансовий стан підприємства, а отже, і його оцінка, залежить від результатів його виробничої, комерційної та фінансової діяльності. На нього впливають усі види та форми діяльності підприємства [1].

Фінансово-економічний стан підприємства є основою для ухвалення стратегічних та оперативних рішень, спрямованих на його розвиток. Для забезпечення сталого зростання потенціалу підприємства необхідно використовувати ефективні методи та інструменти оцінки його фінансово-економічного стану.

Оцінювання фінансово-економічного стану підприємства здійснюється на основі таких основних підходів:

- аналіз фінансових коефіцієнтів – розрахунок відносних показників, що характеризують ліквідність, фінансову стійкість, рентабельність тощо;
- комплексний аналіз фінансової звітності – оцінка балансу, звіту про фінансові результати, звіту про рух грошових коштів;
- аналіз грошових потоків – дослідження джерел формування та напрямів використання коштів;
- аналіз ризиків та стрес-тестування – оцінка ймовірних загроз фінансової стабільності підприємства;
- SWOT-аналіз – дослідження сильних та слабких сторін підприємства, можливостей і загроз.

Розробка комплексного набору критеріїв оцінки фінансово-економічного стану підприємств можлива на основі методу критеріального аналізу, який дозволяє сформувати об'єктивне уявлення про фінансово-економічний стан та продемонструвати стратегічні рішення щодо подальшого розвитку на основі об'єктивних даних [2].

До ключових інструментів оцінки фінансово-економічного стану підприємства належать:

1. Горизонтальний і вертикальний аналіз фінансової звітності. Горизонтальний аналіз дає змогу оцінити динаміку зміни показників у часі. Вертикальний аналіз допомагає визначити структуру активів і пасивів підприємства.

2. Коефіцієнтний аналіз базується на визначенні певної множини коефіцієнтів, а саме:

- коефіцієнти ліквідності: коефіцієнт поточної, швидкої та абсолютної ліквідності;
- коефіцієнти рентабельності: рентабельність активів, власного капіталу, продажів;
- коефіцієнти фінансової стійкості: коефіцієнт автономії, маневреності, фінансового важеля;
- коефіцієнти ділової активності: оборотність активів, дебіторської та кредиторської заборгованості.

3. Аналіз точки беззбитковості визначає мінімальний обсяг виробництва, необхідний для покриття витрат.

4. Аналіз Cash Flow (грошових потоків) дає змогу оцінити платоспроможність та фінансову незалежність підприємства.

5. Економіко-математичні моделі використовуються для прогнозування фінансового стану, наприклад, модель Альтмана для оцінки ймовірності банкрутства.

Фінансова діяльність підприємства має бути спрямована на забезпечення фінансової стійкості з метою планомірного надходження та ефективного використання фінансових ресурсів, дотримання платіжної та кредитної дисципліни, досягнення раціонального співвідношення між

власними і залученими коштами та ефективного функціонування підприємства. Цим зумовлена необхідність і практична важливість систематичної оцінки фінансового стану підприємства, яка відіграє ключову роль у забезпеченні його стабільного фінансового становища [3].

Правильний вибір інструментів аналізу фінансово-економічного стану сприяє виявленню фінансових проблем на ранніх стадіях і розробці заходів для їх усунення, оптимізації структури активів та капіталу, що підвищує фінансову стійкість, прогнозуванню розвитку підприємства та ухваленню обґрунтованих управлінських рішень та підвищенню інвестиційної привабливості, що сприяє залученню додаткових ресурсів для зростання [4].

Таким чином, процес аналізу фінансово-економічного стану підприємства є системою, яка включає в себе аналіз бізнес-середовища, а також планування та контроль діяльності підприємства. Важливість цього процесу зростає тому, що реалізація такого загального процесу ставить діяльність підприємства під всебічний контроль і робить її прибутковою.

Інструментарій оцінки фінансово-економічного стану підприємства є складовою вектору «фінанси» при використанні методики «квадрату потенціалу». Серед інших векторів можна виділити:

– вектор «виробництво»: фондвіддача, фондомісткість, витрати на 1 грн. товарної продукції, прибуток та ін.;

– вектор «кадри»: продуктивність, ефективність організаційної структури, рівень заробітної плати, плинність кадрів, рівень кваліфікації, рівень освіти;

– вектор «маркетинг»: обсяг експорту, витрати на збут, витрати на інноваційну діяльність;

– вектор «фінанси»: рентабельність, коефіцієнти фінансової стабільності та незалежності, коефіцієнти ліквідності та платоспроможності, фінансовий ліверидж тощо (рис. 1).

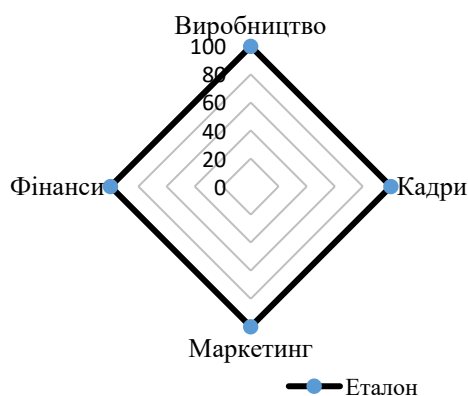

Рис. 1. Квадрат потенціалу підприємства

Джерело: [5]

Обираючи мету дослідження, кількість векторів та показників кожного вектора може бути зміненою.

На основі проведеного дослідження векторів квадрату потенціалу підприємство розробляє стратегію розвитку, що передбачає його адаптацію до зміни детермінантів зовнішнього середовища та визначення альтернативних дій для досягнення довгострокових цілей, а також формування бізнес-моделі, яку підприємство вибере серед можливих варіантів для забезпечення своєї конкурентоспроможності, а отже, і прибутковості, в умовах динамічного бізнес-середовища [6] (рис. 2).

Ефективність стратегії формування потенціалу підприємства залежить від кількості інформації про параметри та індикатори внутрішнього та зовнішнього середовища, методів, що використовуються для їх оцінки, а також від якості управ-

лінських рішень керівництва та контролюючих органів [8].

Така стратегія є доцільною в сучасних умовах зростання невизначеності та динамічності зовнішніх факторів. Ієрархічний підхід до формування стратегії розвитку підприємства є одним з найбільш коректних підходів і відображає характер взаємозв'язку між рівнем управління підприємством і зовнішнім середовищем.

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень у поданому напрямі. Оцінка фінансово-економічного стану є необхідною складовою управління підприємством, яка дозволяє забезпечити його стабільний розвиток і підвищити конкурентоспроможність. Використання сучасних методів аналізу та фінансових інструментів дає змогу своєчасно реагувати на зміни ринкового середовища та формувати ефективну стратегію зростання потенціалу підприємства.

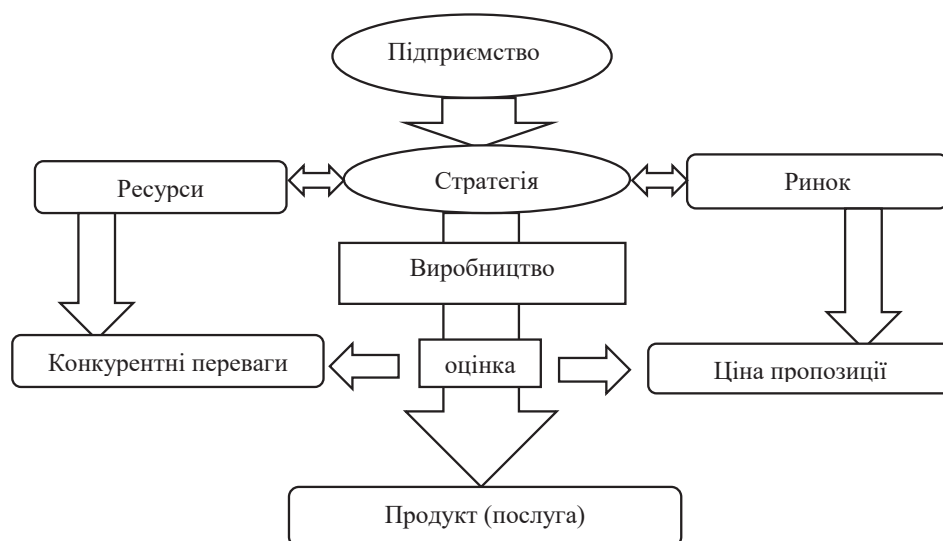

Рис. 2. Складові стратегії формування потенціалу підприємства

Джерело: сформовано на основі [7]

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Машлій Г., Мосій О. Фінансові результати діяльності підприємств в Україні: аналіз сучасного стану та напрями вдосконалення управління. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2015. Вип. 2 (13). С. 261–267.
2. Заїка К., Колісник О. Адаптаційні механізми у формуванні системи показників оцінки фінансово-економічного потенціалу промислового підприємства. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2023. № 6. С. 94–99.
3. Чемчикаленко Р.А., Сукрушева Г.О., Ткаченко А.Ю. Теоретичні основи управління фінансовим станом підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2019. Випуск 27. С. 350–354.
4. Мельник Т.Ю., Свірко С.В. Теоретико-методичні основи оцінювання майнового стану підприємства. *Економіка, управління та адміністрування*, 2021. № 1 (95), С. 8–16.
5. Хобта В.М., Башкевич Ю.В. Обґрунтування напрямків розвитку потенціалу підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету. (Серія Економічні науки)*. 2021. № 6. Т. 4. С. 306–310.
6. Годунько Р.Б. Стратегія як комплексний механізм адаптації підприємств до змін зовнішнього середовища. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2019. № 57. С. 53–58.
7. Гришко Н., Глазунова О. Адаптивні стратегії формування потенціалу промислового підприємства. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2024. № 1. С. 141–144.
8. Жихарева В.В., Савельєва Т.М. Формування стратегії розвитку підприємства в умовах невизначеності. *Економіка і суспільство*. 2017. Випуск 9. С. 423–427.

9. Кудик П., Лупак Р., Щупаківський Р., Качан О., & Вірт М. (2024). Концептуальні засади узгодження галузевих структурних зрушень із потребами забезпечення конкурентоспроможності економіки в умовах цифрових трансформацій. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 2 (55), 346–361. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.2.55.2024.4284>

REFERENCES

1. Mashlii, H., Mosii, O. (2015). Finansovi rezultaty diialnosti pidpriemstv v Ukraini: analiz suchasnoho stanu ta napriamy vdoskonalennia upravlinnia [Financial performance of enterprises in Ukraine: analysis of the current state and directions for improving management]. *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava*, 2 (13), 261–267. [in Ukrainian].
2. Zaika, K., Kolisnyk, O. (2023). Adaptatsiini mekhanizmi u formuvanni systemy pokaznykiv otsinky finansovo-ekonomichnoho potentsialu promyslovoho pidpriemstva [Adaptive mechanisms in the formation of a system of indicators for assessing the financial and economic potential of an industrial enterprise]. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu "Kharkivskiy politekhnichnyi instytut" (ekonomichni nauky)*, (6), 94–99. [in Ukrainian].
3. Chemchukalenko, R. A., Sukrusheva, H. O., Tkachenko, A. Iu. (2019). Teoretychni osnovy upravlinnia finansovym stanom pidpriemstva [Theoretical foundations of managing the financial condition of an enterprise]. *Infrastruktura rynku*, 27, 350–354. [in Ukrainian].
4. Melnyk, T. Yu., Svirko, S. V. (2021). Teoretyko-metodychni osnovy otsiniuvannia mainovoho stanu pidpriemstva [Theoretical and methodological foundations of assessing the property status of an enterprise]. *Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia*, 1(95), 8–16. [in Ukrainian].
5. Khobta, V. M. Bashkevych, Yu. V. (2021). Obhruntuvannia napriamkiv rozvytku potentsialu pidpriemstva [Justification of directions for the development of the enterprise's potential]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. (Serii Ekonomichni nauky)*, 6 (4), 306–310. [in Ukrainian].
6. Hodunko, R. B. (2019). Stratehiia yak kompleksnyi mekhanizm adaptatsii pidpriemstv do zmin zovnishnoho seredovyshcha [Strategy as a comprehensive mechanism for adapting enterprises to changes in the external environment]. *Visnyk Lvivskoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, 57, 53–58. [in Ukrainian].
7. Hryshko, N., Hlazunova, O. (2024). Adaptivni stratehii formuvannia potentsialu promyslovoho pidpriemstva [Adaptive strategies for building the potential of an industrial enterprise]. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu "Kharkivskiy politekhnichnyi instytut" (ekonomichni nauky)*, 1, 141–144. [in Ukrainian].
8. Zhykharieva, V. V., Savelieva, T. M. (2017). Formuvannia stratehii rozvytku pidpriemstva v umovakh nevyznachenosti [Formation of an enterprise development strategy in conditions of uncertainty]. *Ekonomika i suspilstvo*, 9, 423–427. [in Ukrainian].
9. Kutsyk, P., Lupak, R., Shchupakivs'kyi, R., Kachan, O., & Virt, M. (2024). Kontseptual'ni zasady uz'hodzhennya haluzevykh strukturnykh zrušen' iz potrebamy zabezpechennya konkurentospromozhnosti ekonomiky v umovakh tsyfrovyykh transformatsiy. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 2(55), 346–361. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.2.55.2024.4284>.

Valentyna Kutsyk, Volodymyr Olenich, Rostyslav Kozak, Lviv University of Trade and Economics. Characteristics of the toolkit for assessing the financial and economic condition of an enterprise as a component of the growth of its potential

Annotation. The article summarizes the tools for assessing the financial and economic condition of an enterprise in the context of the formation and development of its potential. The main purpose of the study is to allocate the characteristic features and conceptual approaches to the choice of tools for assessing the financial and economic condition of an enterprise in the context of growth and development of its potential. The systematization of literature sources and approaches to solving the problem has shown that the correct choice of tools for analyzing the financial and economic status helps to identify financial problems at an early stage and develop measures to eliminate them, optimize the structure of assets and capital, which increases financial stability, forecast the development of enterprise and make sound management decisions and increase investment attractiveness, which helps to attract additional resources for growth. The relevance of solving this scientific problem lies in the fact that modern enterprises, in the conditions of fierce competition and great dynamism of environmental factors, are forced to look for ways and tools to improve the efficiency of their property and capital management through the use of the latest tools for assessing their financial and economic condition. The research in the article is carried out in the following logical sequence: methods for assessing the financial and economic status of an enterprise are allocated, the tools for assessing the financial and economic status of an enterprise are characterized, the place of assessment of the financial and economic status in the "potential square" of an enterprise is determined, and a schematic model of the strategy for developing the potential of an enterprise is built. The methodological tools of the study are the methods of analysis and synthesis, graphical method and modeling method. The object of the study is the instrumentarium for assessing the financial and economic status in the context of forming the enterprise potential. The results of the study can be useful for the formation of a model for assessing the financial and economic condition of domestic enterprises in the context of the growth of its potential.

Keywords: financial and economic condition of enterprise, instrumentarium for assessing the financial and economic condition of enterprise, square of potentials, potential of enterprise.